

Neformalna grupna participacija u selu

Zdravko Mlinar

Iako se veliki dio društveno-političkog života odvija u okviru raznih institucija i organizacija, njegova analiza, ako želimo izbjeći pristranost, treba da uključi i neformalne društvene participacije.¹ U izvjesnom smislu je događanje na neformalnom »nivou«¹ signifikantno i, kao što ćemo vidjeti, više izvornije (prvotnije), nego ono, kojega otkrivamo na formalnogrupnom ili institucionalnom nivou. Neformalna participacija za razliku od formalne, nužno je ograničena na uže grupne okvire; ako grupa prekorači određeni broj učesnika kolektivna djelatnost može se uspješno odvijati jedino na organizirani, a to ujedno znači, više ili manje, formaliziran način. Zato se neformalna društvena participacija ne pojavljuje neposredno u okviru cjelokupne lokalne zajednice, nego je unutar nje usitnjena na veći broj manjih »primarnih«¹ skupina. Ako je neformalna participacija ograničena i »usitnjena«¹ s obzirom na učešće pripadnika lokalne zajednice u njoj, to još ne znači da ona mora isto tako biti ograničena i po sadržaju. Upravo u tom pogledu nas zanima u kolikoj mjeri problemi zajednice ili problemi komune kao cjeline predstavljaju sastavni dio sadržaja neformalne participacije stanovnika.

Možemo doduše očekivati, da će pretežni dio sadržaja (tj. u većoj mjeri nego na formalnom odnosno institucionalnom nivou) neformalne grupne participacije biti izraz posve individualnih ličnih potreba, problema, interesa i slično. Budući da se znatni dio individualnih interesa međusobno dopunjuje i povezuje u zajedničke interese, to je, dakle, barem u tom smislu uspostavljena nužna veza između npr. sadržaja raspravljanja u neformalnim skupinama i općih interesa lokalne zajednice.

Neformalna grupna participacija predstavlja najspontaniji izraz potreba i interesa pojedinaca, a ujedno pokazuje i »radius«¹ života pojedinaca, kako u geografskom, tako i u društvenom prostoru. Kroz neformalne grupne participacije, moguće je uočiti razlike u društvenom životu među pripadnicima različitih strukturnih kategorija stanovništva. Društveni život nekih stanov-

¹ Objavljujemo jedno poglavlje iz većeg rada, kojega je autor napisao pod naslovom: »**Društvena participacija u lokalnoj zajednici**« (orig.: »Družbena participacija v lokalni skupnosti«). Taj rad u stvari predstavlja »case study« sela Dolina, jednog od triju tipova naselja, u kojima Institut za sociologiju iz Ljubljane provodi kompleksno istraživanje komune na mikrosociološkom nivou.

nika je npr. u biti ograničen na njihovu porodicu za druge se završava u okvirima lokalne zajednice, treći opet prekoračuju lokalne okvire i životno su povezani s problemima komune kao cjeline itd. Ipak, s društvenog staništa ne znači, da bi se pojedinac morao fizički kretati po teritoriji odgovarajuće društvene zajednice, da bi ga mogli ubrojiti u njene integrirane pripadnike. Sociološki je važnije utvrditi kako i u kojoj mjeri se pojedine strukturne kategorije pripadnika lokalne zajednice međusobno razlikuju s obzirom na rasprostranjenost društvenog prostora, koji je determiniran njihovim potrebama, interesima i društvenom participacijom.

Da bi što objektivnije utvrdili dokle dosiže društveni »horizont« pojedince, potrebno je proučiti prije svega sadržaj i intezitet onog oblika njegove društvene participacije, koji njegove interese izražava najspontanije. Prikupljeni podaci potvrđuju hipotezu, da pojedinac upravo kroz neformalnu grupnu participaciju izražava svoje interese najslobodnije, najneposrednije i nemodificirano. Naime, što više participacija dobiva formaliziran i institucionaliziran karakter u okviru većih društvenih grupacija, to su razne zapreke i modifikacije u procesu izražavanja subjektivnoga veće, to je teže odrediti u kolikoj je mjeri neka kolektivna akcija spontani izraz interesa učesnika ili izraz organiziranih napora njenog rukovodstva.

Dakle, društvena participacija na neformalnom nivou je najšarolikija i najbogatija. U manjem »krugu« pojedinac ima najviše mogućnosti, da npr. utječe na sadržaj raspravljanja, da taj sadržaj što više približi svojoj konkretnoj situaciji i konkretnim problemima. Primarno, grupna atmosfera pruža čovjeku mogućnosti aktivnog nastupa (»da je uvažen«, »da ga se nešto pita, sluša«...) u krugu ljudi od međusobnog povjerenja. A međusobno povjerenje, prije svega, predstavlja jamstvo, koje isključuje moguće sankcije, vezane bilo na pravilno ili nepravilno izraženo mišljenje. U takvim skupinama obično nisu prisutni oni na koje se npr. odnose kritični stavovi (ako su oni prisutni, govori se radije o nečem drugom, ili se kritika izražava u blažem obliku). Upravo zbog toga se učesnici i manje obaziru na odgovornost svojih izjava, pa iznašaju također i ona svoja mišljenja i stavove, koje na javnom mjestu ne bi iznosili. To znači da u okviru primarne grupe mogu kazati više, nego u formaliziranim oblicima društvene participacije.

U označenom smislu, imala bi neformalna participacija u primarnim grupama značaj, prije svega, kao povoljna sredina za subjektivno (i emocionalnije) izražavanje pojedinca. Međutim ona bi bila sasvim beskorisna i besplodna, s obzirom na mogućnost rješavanja suprotnosti interesa između različitih pripadnika lokalne zajednice. Ipak, moramo zaključak u tom pravcu unekoliko korigirati. Ako pojedinci svoj stav, do rješenja određenog problema, izražavaju samo na neformalnom nivou, a stvarno je odlučivanje o tome institucionalizirano, tada je očito, o čemu ćemo raspravljati još kasnije, da na taj način izraženi stavovi ne mogu imati nekog korisnog utjecaja na optimalno rješenje problema. Neformalna grupna aktivnost ima i određene prednosti, jer na neformalni način izražena kritika znači manju sankciju za onoga koji je kritiziran i s tim u vezi uzrokuje i manje zaoštavanje međusobnih odnosa, što ujedno znači i mnogo bezbolnije rješavanje suprotnosti interesa. Sa toga stanovišta je značajno utvrditi sastav primarne grupe, odnosno kako se stanovnici udružuju s obzirom na svoj položaj u strukturi lokalne zajednice. Ako se međusobno neformalno druže pretežno stanovnici istih

strukturnih kategorija, tada primarna grupa ne će vršiti funkciju usklađivanja različitih interesa pripadnika grupe, nego upravo suprotno. Ako se u atmosferi primarne grupe, koju smo već opisali, sastanu samo oni, kojima je zajednički njihov posebni interes (tj. na poseban su način zainteresirani za rješenje određene zajedničke stvari), jednostranost ili pristranost njihovog odnosa prema zajedničkoj stvari u pravilu se samo još potencira. Suprotno je, međutim, djelovanje neformalne participacije, koja se sadržajno odnosi na određeni problem lokalne zajednice, onda kada učesnici kao članovi primarne grupe imaju različite, ili čak suprotne interese. Kada, dakle, sa stanovišta osnovnih strukturnih kriterija prevladuje intrakategorijalno (ne interkategorijalno) neformalno druženje stanovnika, možemo očekivati da će biti institucionalno usklađivanje teže i da će ga pratiti oštrij konflikti; kada se, međutim, u okviru lokalne zajednice pojavljuju strukturno heterogeno primarne grupe, time je dat osnov za veću kohezivnost lokalne zajednice kao cjeline.

Na ovom mjestu ćemo najprije prikazati neformalnu participaciju u užem smislu, a kasnije ćemo, na osnovu analize prijateljskih veza, problem participacije postaviti u realni strukturni kontekst lokalne zajednice sela Dolina.

1. TKO I KAKO ČESTO RAZGOVARA O SVOM KRAJU, O MOGUĆNOSTIMA I TEŠKOCAMA NJEGOVOG RAZVITKA?

Prvo pitanje pomoću kojega smo željeli dobiti uvid u problematiku neformalne grupne participacije je glasilo: »Da li sa svojim poznanicima ili rođacima razgovarate o svom kraju, o mogućnostima i teškoćama njegovog razvitka i sl.?« (Ako »da«): »Kako često?« Pri tome smo polazili od pretpostavke, da je to »razgovaranje« pokazatelj odnosa, koje pojedinac ima prema općim interesima lokalne zajednice, dakle je, u određenom smislu pokazatelj njezove identifikacije sa zajednicom. Sadržajno jezgro te identifikacije je daljnji razvoj kraja, odnosno lokalne zajednice. Interesiranje za razvoj i za probleme razvoja zajednice možemo normativno, odnosno vrednosno, označiti kao pozitivno; ako, naime, takav odnos prema zajednici ima veći broj njenih pripadnika, tada je to već jedan od činilaca, koji pospješuju njen stvarni razvitak. Pored toga, ako je daljnji razvitak kraja stvar o kojoj raspravlja veći dio stanovnika, uloga je lokalne uprave bitno drugačija (više ograničena na usklađivanje, nego na dirigiranje, demokratičnija je) nego u slučaju, kada samo mali broj stanovnika pokazuje aktivan odnos prema tom pitanju (vodstvo je autokritičnije). Zbog toga, odgovore nismo obuhvatili samo alternativno, nego smo upotrebili diferenciraniju skalu intenziteta aktivnosti (u našem slučaju — učestalost razgovora), da bi što tačnije utvrdili strukturne karakteristike, te ostale uvjete koji su značajni za aktivnije ili manje aktivnije stanovnike.

Na neformalni značaj participacije ukazuje i dio našeg pitanja, koji kaže da se radi o razgovoru sa »znancima ili rođacima«. Time smo obuhvatili situaciju odnosno mogućnost, koju imaju svi stanovnici u svojem svakidašnjem životu u svojem kraju. Ako bi umjesto pojma »znanci« upotrebili pojam »prijatelji«, time bi, doduše, tipičnije označili primarno-grupnu situaciju, ali bi na taj način isključili približno polovinu respondenata koji u Dolini nemaju ni jednog prijatelja, iako su na pitanje odgovorili potvrdno.

Rezultati ankete pokazuju slijedeću sliku: o svojem kraju, te o mogućnostima i teškoćama njegovog razvoja razgovaralo je sa svojim znancima ili rođacima vrlo često 90% anketiranih, često 170%, ponekad 320%, rijetko kada 170%, a 250% anketiranih o tome nije uopće razgovaralo. Stanovnici se, dakle, po intenzitetu participacije ove vrste veoma razlikuju i distribuiraju na svih pet stepena upotrebljene ljestvice. Tim je interesantnije utvrditi, koji faktori utječu na tako različiti stepen neformalne participacije i kojim strukturalnim kategorijama pripadaju različite grupe stanovnika prema stupnju aktivnosti. Razmatrana neformalna grupna participacija mnogo varira u ovisnosti od osnovnih kriterija strukturiranja stanovništva, tj. s obzirom na spol, starost, izobrazbu, zanimanje, osobni dohodak i dr.

Već prema spolu pojavljuju se tipične razlike u intenzitetu participacije: muškarci u cjelini češće razgovaraju o svojem kraju i njegovom razvoju nego žene (vidi tabelu 1).

Tabela 1

*Razgovaranje o razvoju kraja s obzirom na spol
u %*

Učestalost razgovora o razvoju kraja	S p o l		
	Muškarci	Žene	Ukupno
1. vrlo često	16	3	9
2. često	20	16	17
3. ponekad	30	34	32
4. rijetko kada	12	20	17
5. uopće ne razgovara	22	27	25
U k u p n o	100	100	100
N	169	233	402

Ako odgovore prikazemo na trostepenoj skali, razlike su još očitije. U tom slučaju npr. često razgovara o kraju (u tabeli: često + vrlo često) 360% muškaraca i samo 190% žena, itd.

Prema starosti se razmatrana participacija stanovnika razlikuje u tom smislu, da najčešće razgovara o kraju srednja starosna kategorija stanovnika (dob od 31 do 50 godina), rjeđe kategorija u dobi od 18 do 30 godina, a najrjeđe oni koji su stari preko 50 godina (550% »vrlo rijetko« ili »uopće ne«). Kao što smo već u uvodu naznačili, starost krije u sebi isto tako razlike prema drugim kriterijima strukturiranja npr. prema izobrazbi, zanimanju, dohotku, i sl., dakle razlike, kojima nije u cjelini uzrok starost kao biološka pojava.

Razgovaranje o razvoju kraja je također u vezi sa izobrazbom, ali ipak ta veza nije tako izrazita, kao što je u ostalim oblicima društvene participacije (formalnogrupna, institucionalna). Ovo možemo protumačiti i time, što drugi oblici društvene participacije zahtijevaju od učesnika viši nivo naobrazbe, koji se manifestira na dva načina: s obzirom na sadržaj i s obzirom na oblik participacije. Razlike s obzirom na sadržaj ilustrirat ćemo kasnije sa rezultatima, koje smo dobili na drugo pitanje u »području« neformalne grupne participacije. To pitanje, slično kao i prvo pitanje o kraju, odnosi se na to, da li stanovnici neformalno razgovaraju i o općini

kao cjelini te o mogućnostima i teškoćama njenog razvoja. Ovdje sadržaj pitanja zahtijeva šire poglede i razumijevanje brojnih pitanja, a tome je preduvjet neki minimalni stepen naobrazbe. Međutim, ta ovisnost o naobrazbi, kod razmatranja čisto lokalnih pitanja kraja koja su za stanovnike date lokalne zajednice jednostavnija, »preglednija« i lakše razumljiva, mnogo je manja. Na taj način možemo objasniti i razliku među koeficijentima kontigencije, koji je kod prvog pitanja (razgovaranje o kraju) niži ($C = 0,25$) od drugog pitanja (razvoj općine $C = 0,35$).

Druga razlika u vezi sa naobrazbom javlja se s obzirom na oblik ili vrstu participacije. U formalnoj, odnosno institucionalnoj društvenoj participaciji, potrebno je obzirati se na više različitih uvjeta, uvažiti razne odredbe i postupke, pridavati važnost načinu izražavanja, i sl. Za neformalnu grupnu participaciju malobrojnih pojedinaca sve je to, međutim, od drugorazrednog značaja, a vjerojatno da je i faktor izobrazbe od drugorazrednog značaja.

Isto tako je i zanimanje u tijesnoj vezi sa neformalnom grupnom participacijom. Redoslijed zanimanja od najaktivnijih (koji najčešće razgovaraju o svojem kraju), do najmanje aktivnih je slijedeći: službenici, radnici, seljaci i ostali (domaćice van poljoprivrede, umirovljenici i dr.). Ipak smo utvrdili, da je ta razlika u stepenu neformalne grupne participacije među navedenim kategorijama zanimanja mnogo manja, nego što je analogna razlika u slučaju institucionalne participacije. Ako ukupno uzmemo npr. one respondente, koji su odgovorili da često i vrlo često razgovaraju o svojem kraju, dobijemo ovakvo učešće pojedinih zanimanja: službenici 43% (od ukupnog broja anketiranih službenika), radnika 31%, seljaci 27%, ostali 17%.

Za usporedbu pogledajmo još razlike među istim zanimanjima u primjeru institucionalnog oblika društvene participacije. Takav primjer predstavlja učestvovanje na zborovima birača. Razlike u procentima učesnika iz pojedinih zanimanja su, međutim, u tom primjeru bitno drugačije. Zboru birača je npr. prisustvovalo 73% službenika, 47% radnika i 14% seljaka. Razlika između službenika i seljaka u primjeru neformalne grupne participacije je bila 16%, a u slučaju institucionalne participacije čak 59%. Slično, između službenika i radnika: u prvom slučaju 12%, a u drugom 26%. Neformalna grupna participacija je najopćenitiji i najmasovniji oblik participacije, u kojemu sve kategorije zanimanja pripadnika lokalne zajednice relativno najviše jednako učestvuju. Drugim riječima, možemo kazati da pripadnost zanimanju u tom primjeru ima u usporedbi s drugim oblicima participacije, najmanju selektivnu ulogu.

S obzirom na osobni dohodak respondenata pojavljuje se slijedeća tendencija: što niži je osobni dohodak, to je veći udio (%) onih, koji uopće ne razgovaraju o svojem kraju, o mogućnostima i teškoćama njegovog razvoja. Uprkos tome, razumljivo je, da ne možemo tvrditi, da se ovdje radi o odnosu uzroka i posljedice.

S obzirom na izvore dohotka porodica respondenata, interesantno je da se najveći postotak onih, koji često (spojeni modaliteti često i vrlo često) razgovaraju o svojem kraju pojavljuje u kategoriji stanovnika, čiji je izvor dohotka isključivo u poljoprivrednoj djelatnosti. U svim ostalim slučajevima, odnosno oblicima društvene participacije, upravo je ta kate-

gorija stanovništva najmanje aktivna. Pored toga, u ovom obliku društvene participacije, slično kao što smo to već utvrdili u vezi sa zanimanjem, razlike između intenziteta aktivnosti onih stanovnika koji imaju izvor dohotka jedino iz poljoprivredne djelatnosti i onih kojima je jedini izvor dohotka iz nepoljoprivredne djelatnosti ili iz oba izvora, su najmanje.

Zdravstveno stanje pojedinca ima relativno manji utjecaj na to, koliko on često razgovara o svojem kraju, što ukazuje na specifičnost neformalne grupne participacije. Stanovnici razgovaraju međusobno kao znanci i rođaci većinom u svojim stanovima, pred kućom i sl. Formalna grupna i institucionalna participacija je, međutim, vezana uz razne zajedničke prostore, npr. dvorane u manje ili više udaljenom lokalnom centru. Umanjena pokretljivost i veće prostorno ograničenje života bolesnih predstavlja, dakle, manju zapreku za neformalnu, nego za ostale oblike društvene participacije.

Ugled pojedinca u kraju u tijesnoj je vezi s time koliko se često razgovara o problemima razvoja lokalne zajednice. Naime, opća je tendencija, da je relativno veći udio (%) onih koji razgovaraju o svojem kraju, što je veći njihov ugled (što su više puta bili izabrani kao najugledniji) među ostalim stanovnicima. Onih koji uopće nisu bili izabrani kao ugledni, je relativno tim veći postotak, što se niže nalaze na ljestvici, koja pokazuje učestalost razgovaranja o kraju. Ljudi, dakle, cijene prije svega one pojedince, koji najviše brinu (ako smijemo tako označiti one, koji o tome često razgovaraju) za razvitak kraja.

Tabela 2

Razgovaranje o razvoju kraja s obzirom na ugled

Razgovaraju o razvoju kraja	Nije bio izabran kao ugledan	izabran 1 ili 2 puta kao ugledan	3 ili više puta izabran kao ugledan
(1+2) često ili vrlo često	22,3%	27,8%	55,9%
3 ponekad	32,7%	35,0%	20,6%
(4, 5) rijetko ili uopće ne	45,0%	37,2%	23,5%
Ukupno:	100	100	100
N	291	77	34

Drugi podatak, koji ukazuje na vertikalni aspekt strukture lokalne zajednice je položaj na radnom mjestu. Već sam izraz kaže, da se radi u stvari o vertikalnom aspektu strukture radne organizacije. Bez obzira na položaj istraživanog sela Dolina, položaj u radnoj organizaciji je nužno u vezi s položajem u okviru cjelokupne zajednice. Kao takvog ga i promatramo u korelaciji sa neformalnom društvenom participacijom. Slično, kao i oni koji su u kraju najugledniji, češće razgovaraju o kraju i o problemima njegovog razvoja, oni respondenti, koji imaju vodeći položaj na radnom mjestu, nego ostali radnici i službenici.

Za razliku od svih ostalih veza koje smo već razmatrali, odbacili smo hipotezu da i braćno stanje (koeficijent kontingencije $C = 0,137$) i razlika između doseljenika i starosjedilaca (koeficijent kontingencije $C = 0,132$) utječu na intenzitet neformalne grupne participacije.

Suprotno očekivanju, međutim, utvrdili smo da broj maloljetne djece ima utjecaja na učestalost razgovora o kraju ($C = 0,327$). Oni, koji

imaju više maloljetne djece, češće i razgovaraju sa svojim znancima i rođacima o problemima kraja i njegovog razvoja. Objasnjenje za takvu vezu bi vjerojatno našli u tome, da se roditelji maloljetne djece, više nego ostali, interesiraju za perspektivne mogućnosti zaposlenja svoje djece, za odvijanje školske nastave, za čuvanje djece i sl.

Želja za odseljenje iz kraja je isto tako u vezi s učestalošću razgovora o kraju i njegovom razvoju, ali ipak u suprotnom smislu nego što smo očekivali.² Oni koji bi željeli odseliti, aktivniji su od onih, koji to ne bi željeli. Ova spoznaja se čini, u prvi mah, u suprotnosti sa općim postavkama teorije grupe kohezivnosti. Želja za odseljenje, već znači, da pojedinac postavlja svoje životne ciljeve i perspektive izvan okvira lokalne zajednice, u kojoj još uvijek boravi. Zato bi se moglo očekivati, da će takav pojedinac biti ravnodušniji prema daljnjem razvoju zajednice sa kojom se »rastavlja«. Međutim, podaci iz ankete nas prisiljavaju na drugačiju interpretaciju. Jedna od mogućih modifikacija je da se kod respondenata, koji su u odgovoru na pitanje izrazili želju za odseljenje, u stvari ne radi uvijek o realnoj želji, nego više o nekoj vrsti potencijalne spremnosti za odseljenje. Dakle, ne radi se, osim u izuzetnim slučajevima, o konkretnoj i konačnoj odluci. A upravo bi to bio preduvjet za divergentno usmjeravanje pojedinca i zajednice tj. za smanjenje neformalne grupe participacije. Sve dotle, dok se oni koji žele da odele ne odluče, razumljivo je, da je stepen njihove participacije viši nego što bi inače mogli očekivati. Ujedno je i njihova struktura prema starosti i naobrazbi takva, da povoljno utječe na intenzitet razmatrane participacije (više mladih i onih sa višim stepenima naobrazbe).

Nakon što smo razgovor o razvoju kraja analizirali u povezanosti sa nekim demografskim i strukturnim karakteristikama, zanima nas još odnos prema ostalim konkretnim oblicima društvene participacije. Postavili smo hipotezu, da su oni, koji češće razgovaraju o kraju, ujedno aktivniji i u društvenim organizacijama i društvima. Sabrani podaci su nam potvrdili navedenu hipotezu (koeficijent kontingencije $C = 0,361$). Oni, koji nisu članovi bilo kakve organizacije ili društva, ujedno i najmanje razgovaraju o problemima svojega kraja (61% rijetko ili uopće ne). Inače, tendencija je da se postotak onih, koji razgovaraju (ili često razgovaraju) o kraju povećava, počevši od grupe onih koji su samo formalno članovi jedne ili više organizacija, zatim grupe onih, koji su uz to i aktivni članovi, do pojedinaca koji su funkcioneri u jednoj ili više organizacija.

Na kraju ćemo razmatrati primjer neformalne grupe participacije staviti u odnos sa podacima o učestvovanju na sastancima (primjer institucionalne participacije). Naša hipoteza, da intenzitet participacije u oba primjera varira istosmjerno, pokazala se tačnom (koeficijent kontingencije $C = 0,461$). Što su češće respondenti razgovarali o problemima kraja i o njegovom razvoju, to je među njima i veći postotak onih, koji učestvuju na sastancima. Što su pojedini stanovnici Doline učestvovali na više sastanaka, to su češće i razgovarali sa svojim znancima ili rođacima o problemima svojega kraja.

² Anketiranima smo postavili pitanje: »Da li bi željeli odseliti iz svojega kraja, ako bi zato imali priliku?« (odgovore na ovo pitanje ćemo detaljnije analizirati kasnije, u vezi s problemom vezanosti za kraj).

2. RAZGOVOR O OPĆINI KAO CJELINI, TE O MOGUĆNOSTIMA I TEŠKOĆAMA NJENOG RAZVOJA

Drugo pitanje, koje smo svrstali u sklop neformalne grupne participacije, glasilo je: »Da li o općini kao cjelini, o mogućnostima i teškoćama njenog razvoja, također ponekada razgovarate?« (Ako »da«): »Koliko često?« Pitanje se razlikuje od prijašnjega, ne po obliku participacije, nego po sadržaju raspravljanja. Zanimalo nas je, u kojoj je mjeri komuna kao šira zajednica, koja prostorno i sadržajno prekoračuje lokalne okvire, postala predmet svakištašnjeg razmišljanja i raspravljanja običnog stanovnika općine. Da li se životni svijet većine pojedinaca pokriva »okvirom« komune ili je njihovo djelovanje usmjereno posve mimo problema, koji se na nivou komune već danas objektivno pojavljuju.

Ako se takva divergencija pojavljuje, možemo smatrati, da se najizrazitije pokazuje upravo u neformalnoj grupnoj participaciji. Sadržaj raspravljanja između znanaca, prijatelja i rođaka najneposredniji je izraz njihovih potreba i interesa.³

Usporedba podataka o tome kako često pojedinci razgovaraju o svojem kraju s jedne, i o općini kao cjelini te problemima njenog razvoja s druge strane, može nam barem u grubim crtama pokazati stepen usklađenosti (integracije) ili divergencije društvenog života na lokalnom i općinskom nivou; ujedno, to nam može pokazati, koliko komuna uopće još egzistira u svijesti stanovnika pojedinih strukturalnih kategorija. Dok o kraju uopće ne razgovara 25%, tj. svaki četvrti odrasli stanovnik u Dolini, o općini kao cjelini te mogućnostima i teškoćama njenog razvoja, uopće ne razgovara čak 53% (svaki drugi), odnosno više od polovine stanovnika. Ako pak spojimo modalitete »uopće ne« i »rijetko kada« vidimo da praktički uzeto, o općim interesima kraja ne raspravlja 42%, a o općim interesima komune ne raspravlja čak 69% stanovnika. Dakle, komuna kao cjelina, te mogućnosti i teškoće njenog razvoja ne predstavlja praktički, čak za dvije trećine stanovnika predmet neformalnih razgovora. Tek jedna trećina stanovnika (21% katkada, 7% često, 3% vrlo često) razgovara i o tim pitanjima. U usporedbi s odgovorima na prošlo pitanje (razgovor o kraju), cjelokupna distribucija odgovora na ljestvici intenziteta (često razgovaranje o općini) pomaknuta je približno za jedan stepen niže.

Ako prema pojedinim kriterijima diferencijacije stanovništva izaberemo one kategorije koje imaju relativno najveći udio u modalitetu »uopće ne razgovara« (o općini i njenom razvoju) dobijamo slijedeći redoslijed:

(Vidi tabelu 3).

Iz tabele 3 i 4 vidljive su demografske i socioekonomske karakteristike, koje najjače diferenciraju stanovnike Doline s obzirom na to, kako često razgovaraju o svojoj općini i problemima njenog razvoja. Ako pored toga uvažimo još rezultate koeficijentata kontingencije, dolazimo do zaključka, da u biti isti faktori, koji utječu na učestalost razgovaranja o razvoju kraja, utječu također i na razgovaranje o općini i problemima njenog razvoja. Razlike između odgovora na jedno i drugo pitanje više su kvantitativne, nego kvalitativne prirode.

³ Za razliku od toga na formalno sazvanim sastancima u pravilu je već unaprijed određen dnevni red, koji može npr. pod utjecajem vodstva obuhvatiti i šire društvene probleme, koje sami stanovnici inače ne bi dotakli.

Tabela 3

Stanovnici koji najmanje razgovaraju o općini

u %

Kategorija stanovništva	I Uopće ne razgovara	II rijetko kada	III I+II
1. nije član nikakve organizacije ili društva u kraju	78	9	87
2. ima osobni dohodak do 10.000 din mjesečno	67	15	82
3. u drugoj polovini godine nije učestvovao na ni jednom sastanku u kraju	66	14	80
4. star preko 50 godina	65	15	80
5. nije radnik ili službenik	63	15	78
6. žena	62	17	79
7. ima manje od 4 razr. osnovne škole	61	21	82
8. bolestan	60	17	77
9. nije bio izabran kao ugledan	58	17	75
10. seljak	57	19	76

Za razliku od toga, najviše onih, koji »vrlo često« i »često« razgovaraju o svojoj općini i njenom razvoju, pojavljuju se u sljedećim kategorijama stanovništva:

Tabela 4

Stanovnici koji najviše razgovaraju o općini

Kategorija stanovništva	Cesto ili vrlo često razgovaraju o razvitku općine (u %)
1. najugledniji u kraju (izabrani 4 puta ili više)	35
2. ima dobar položaj na radnom mjestu	27
3. u drugoj polovini godine učestvovali na najviše sastanaka (4 ili više)	25
4. funkcioneri u jednoj ili više organizacija	23
5. službenici	22
6. imaju najviši osobni dohodak (30.000 ili više)	19
7. muškarci	17
8. oni, koji imaju najvišu naobrazbu u kraju (stručnu, srednju, višu ili visoku školu)	17
9. stari 31 do 50 godina	14
10. zdravi	11

Oni, koji su najmanje aktivni u kraju (npr. nisu članovi ni jedne organizacije ili društva u kraju, ne učestvuju na sastancima i sl.), ujedno i najmanje razgovaraju o općini kao cjelini i o njenim problemima. Na drugoj strani, samo dio onih, koji su aktivni u vezi s rješavanjem lokalnih problema, raspravlja i o problemima općine kao cjeline. Ipak je zanimljivo, da upravo stanovnici od kojih većina ne raspravlja o općinskim problemima, smatraju za najuglednije u kraju one pojedince, koji su stvarno najaktivniji. To znači, da većina stanovnika ima barem posredno određen odnos prema zajedničkim pitanjima cjelokupne općine. Dakle, oni koji taj odnos ne pokazuju neposredno preko aktivnosti, pokazuju ga posredno na nivou vrednovanja. Ako već sami ne raspravlja o pitanjima komune, ipak je

simptomatično, da najviše cijene one, koji to uistinu često rade.⁴ Takvo stanje bez sumnje odstupa od onoga, što bi mogli smatrati kao idealno, odnosno poželjno, sa stanovišta razvijanja komune, kao samoupravne organizirane zajednice kroz participaciju svih njenih stanovnika u rješavanju pitanja od zajedničkog interesa! Ipak možemo vrednovati je kakvo smo otkrili, prema istom kriteriju, ocijeniti kao pozitivno. To što stanovnici dane lokalne zajednice, najviše cijene upravo one pojedince, koji su najaktivniji i najangažiraniji u rješavanju pitanja cjelokupne općine, predstavlja solidnu osnovu za optimalno djelovanje predstavničke demokracije. Dakle, umjesto problema sveopće neposredne participacije u rješavanju složenih zadaća komune, postavlja se problem rukovodstva i članova predstavničkih organa, koji će, s jedne strane, neposredno sudjelovati u odlučivanju, a s druge, ujedno imati i određen ugled među ostalim stanovnicima lokalne zajednice. Upravo je to u našem primjeru međusobno usklađeno, tako da se praktički ne može pojaviti suprotnost između najuglednijih stanovnika lokalne zajednice i njenih formalnih predstavnika u centralnim organima komune. Formalno i neformalno vodstvo u toj lokalnoj zajednici se gotovo potpuno »pokriva«.

U toku razmatranja naišli smo i na pitanje, kakav je odnos između integracije pojedinaca (u našem primjeru njen parcijalni indikator je participacija) u različite skupine i na različitim nivoima. Pitanje se obično postavlja ovako: da li je onaj, koji je jače integriran u jednu skupinu, zbog toga manje integriran u drugu skupinu? U našem primjeru: da li je onaj, koji je jače integriran u lokalnoj zajednici, ujedno jače integriran u komuni, ili jedno drugom protivrječi? Iz navedenih podataka dolazimo do zaključka, da integracija pojedinaca (za sada — sudeći samo sa stanovišta participacije) u lokalnu zajednicu nije u isključujućem odnosu prema integraciji u komuni. Naprotiv, oni koji su više integrirani u lokalnu zajednicu, ujedno su više integrirani i u komuni, kao cjelini. Također, oni koji sa stanovišta neformalne grupne participacije nisu integrirani u lokalnu zajednicu, nisu integrirani niti u komuni.

Summary

INFORMAL GROUP PARTICIPATION IN THE VILLAGE

Firstly, the author gives the theoretical framework of his topic. He says, inter alia, that »in certain sense the happenings on the informal level is significant and, as we shall see, more original than those we discover on the formal group level.« It »represents the most spontaneous expression of the needs and interests of an individual and at the same time shows the „radius“ of someone's life in geographical and social sense as well«.

This study, as a matter of fact, is a presentation of partial results of the survey (case-study) carried out in the village Dolina in Slovenia. All adult inhabitants of the village were interviewed (402). The author analyses gathered responses on two questions: 1) »Do you with your friends and relatives talk about your local community, about the possibilities and difficulties of its development?« (If »Yes«) »How often?«. The second question was of the same meaning but related to the commune as an aggregation of more local communities. »Talking« author takes as an indicator of relations of an individual towards the common interests of the

⁴ Hipotetično uzeto, mogao bi se naime pojaviti i suprotni slučaj, tj. da bi smatrali kao ugledne one pojedince, koji ne bi imali aktivnog odnosa prema komuni u cjelini.

local community or commune respectively, thus in definite sense as an indicator of individual's identification with his community.

Concerning the first question the author presents these global results: very often talk about their local community 9% of the interviewed, often 17%, sometimes 32%, very rarely 17% and 25% not at all. The analysed group participation considerably varies in dependence on the basic criteria of structuring the village population i. e. according to their sex, age, education, reputation, number of children under age, profession, personal income, state of health, desire to migrate etc. The author describes these differences and some are given in tables. For instance generally speaking the men more often talk about their local communities (often + very often = 36%) than women (19%); also the inhabitants in the age group 31—50 years more often talk about their local communities than other age groups; the factor of education differentiates the interviewed more strongly in responses on the second question than on the first one, because the «talking» about the commune requires wider insights and understandings of numerous questions for which the prerequisite must be a certain minimum level of education. The order of professions according to their degree of activities was as follows: clerical workers the most active, than workers, peasants and others.

Analysing the responses on the second question the author tries to determine »in what extent the commune as a wider community that geographically and substantially oversteps the local boundaries has become a subject matter of everyday thinking and preoccupation of the ordinary citizen of the commune«. The comparison of data collected in responses on the first and on the second question shows in general lines the degree of integration or divergence of social life on local and communal level as well. While every fourth inhabitant does not talk about the local community, only every second does it about the commune as a whole (53%). On the other hand only 1/3 of population take the commune as a subject of their informal talkings (21% sometimes, 7% often, 3% very often). In tables 3 and 4 the author analyses separately the group that the least often and the group that the most often talk about the commune according to the criteria of differentiation of inhabitants by their membership in organizations and societies, personal income, age, profession, sex, education, reputation etc. For instance those who are not members of any social organization show at the same time the least interest for the social problems of the commune.

At the end the author compares the degree of integration of an individual in the local community with the corresponding degree of integration in the commune and comes to the conclusion that there are no contradictions between them.

РЕЗЮМЕ

НЕФОРМАЛЬНАЯ ГРУППНАЯ ПАРТИЦИПАЦИЯ В СЕЛЕ

В начале автор теоретически мотивирует свою тему. Между остальным, он говорит что »В некотором смысле события на неформальном уровне значущие и как мы увидим в большей части происходят аутентичнее, в отличие от тех которые обнаружим на формально группном институциональном уровне«. Они »изображают самое спонтанное выражение потребностей и интересов отдельных людей, а в то же время определяют и «радиус» жизни отдельных людей, как в географическом так и в общественном пространстве«.

Эта работа в основном дает парциальные результаты на основании проведенного исследования - (case study) - автором в селе Долина в Словении. Анкетировали всех взрослых жителей населения (402). Автор изучал ответы анкетированных жителей полученных в ответ на два вопроса : 1 («Разговариваете ли вы со своими знакомыми или родными о своем крае, о возможностях и затруднениях его развития?») Если »да« («Как часто?») Второй вопрос тождественный, но по содержанию направлен на общину в целом. »Разговор« автору служит показателем отношений отдельного человека к общим интересам местного союза, то есть общины, значит в определенном смысле показателем его идентификации с союзом.

В ответ на первый вопрос автор дает следующие общие результаты: о своем местном союзе очень часто разговаривает 9%, часто 17%, иногда 32%, редко когда 17%, а 25% совсем об этом не разговаривали. Исследуемая неформальная группная партиципация очень неустойчивая в зависимости от основных критериев, структурирования жительствова, то есть по отношении полов, старости, обучения, профессии, личных доходов, состояния здоровья, репутации, числа малодобных детей, стремления к преселению.

Автор приводит эти разновидности, а некоторые изображает схематическим путем. На пример: в общине о своем крае чаще разговаривают мужчины (часто + + очень часто 36%), чем женщины (19%); чаще разговаривают жители старостных групп от 31-50 лет, чем в других старостных группах; фактор обучения сильнее дифференцирует жителей по отношению к другому вопросу (разговор об общине), чем в первом вопросе, из-за того что для разговоров об общине требуются широтные взоры и понятия числительных вопросов, а это обуславливает некоторая минимальная степень обучения. Порядок интенсивности активности жителей по отношению к профессии следующий: служащие как самые активные, затем рабочие, крестьяне и остальные.

На основании ответов на дургой вопрос, автор старается утвердить »в какой мере коммуна, как широкое объединение, которое территориально и содержательно превышает местные границы, стала предметом ежедневного рассуждения и обсуждения обычного жителя общины.« Сравнение данных первого и второго вопроса, может в общих чертах выразит степень сочетания (интеграции или дивергенции) общественной жизни в местном и общинском уровне. Пока о своем крае вообще не разговаривает каждый 4 житель, об общине этим не занимается каждый второй житель. Только $\frac{1}{3}$ жителей считает общину в целости, предметом своих неформальных разговоров (21% иногда, 7% часто, 3% очень часто). Автор затем в таблицах номер 3 и 4 отдельно изучает группу жителей которые меньше всех, а специально группу которая больше всех разговаривает об общине, и то на основании критической дифференциации жителей, по случаю их численности в организациях и обществах, личному доходу, профессии, полу, обучения, репутации и др.

На пример: те жители которые не являются членами никаких общественных организаций, меньше всех интересуются общими общественными вопросами коммуны.

В конце автор сравнивает степень интеграции отдельных людей в местном объединении с степенью интеграции в коммуне и проходит к заключению, что оба вида интеграций не находятся в взаимном сопротивлении.